

Роман Кабачій

НАТАЛКА БАБІНА: “БЕРЕСТЕЙЩИНА Є КАВАЛКОМ УКРАЇНСЬКОГО МАТЕРИКА”

Народжена у сілці Заказанка під Брестом білоруська письменниця Наталка Бабіна нарешті прийшла до своєї другої Батьківщини: в Україні видано її книгу “Рибгород” (оригінальна назва “Рыбін горад”). В інтерв’ю газеті українців Польщі “Наше слово” Бабіна визнала: “Коли я зрозуміла, що я українка, все стало на своє місце”, – її шлях до українськості не був простий, а більшість україномовних мешканців Берестейщини про власний шлях навіть не замислюється. Що не заважало Н. Бабіній написати про них книгу, а ще про бандитську владу, яка в Білорусі не так уже далеко відбігла від нинішньої української.

Про книгу, про фільм, який планується зняти за його мотивами, про те, що буде з Берестейщиною, про культурний обмін між Україною та Білоруссю, говоримо з нашою землячкою з Мінська.

— В Україні дуже мало знають про вашу малу батьківщину, Берестейщину. Вона видозмінюється разом із вами – в радянські часи вона була одна, на зламі 1980–1990-х – інша, за Лукашенка – ще інша. Чи можуть сучасні українці, приїхавши на Берестейщину, відчутти її зв’язок з Україною?

— Берестейщина є кавалком українського материка, відірваним від нього в 1939 році. Наша говірка, на думку таких відомих авторитетних дослідників, як Нікіта Толстой, є вельми старою архаїчною і чистою українською говіркою. Але після того, як нас прилучили до Білорусі, вона перестала розвиватися. В той час, коли загал української мови ставав сучаснішим, ми залишилися на тому рівні мови, що існував на 1939 рік. Говірка піддається доволі сильному пресу зросійщення. Ви-те чуєте мою мову, я білорусам кажу: хто вуха має, той чує, якою я мовою говорю. Хай там як, але так чи інакше мова Берестейщини не є сучасною українською. І якщо хтось з українців приїжджає, то він хоч і чує українську мову, але дуже зросійщену. В мові простої людини на три українські слова буде одне російське.

На території Берестейщини немає жодної школи, жодного класу, жодного факультативу, де б людей навчали української мови, їхньої рідної. Звісно, це феномен, що при всьому тому берестейці не відрікаються від своїх коренів, своєї говірки. Понад те, цим літом я познайомилася з кількома людьми, які пишуть своїми говірками, і то не тільки старші чи люди мого покоління, а й молодь. І для мене це доволі оптимістичний показник, я вельми цьому рада.

Я вхожу до складу Союзу білоруських письменників і цього року вийшла до керівництва із пропозицією, аби утворити секцію україномовних літераторів Берестейщини. Мене тішить, що мені пішли назустріч, і я буду займатися організацією цієї секції просто зараз. Уже спілкувалася із людьми, котрі згодні туди увійти, і намагатимуся розвивати явище писання рідною говіркою.

— Тобто Дмитро Фальківський, Остап Ланський, Наталка Бабіна – не остання в цьому переліку?

— Богу дякувати, ні. Гадаю, що це феномен нашої нації, українськості, що ми тримаємося за своє до останнього.

— Що для вас теперішній Брест? Важко його назвати Берестям чи Брест-Литовськом?

— Брест треба бачити на власні очі – приїжджайте. Сучасний Брест лучить риси різних народів. Досі в ньому це присутнє. Якщо йти Брестом, то насамперед почуєте російську мову, вона домінує, але ви-те почуєте й українську мову, бо люди в селах говорять по-своєму, можна почути польську мову, бо в місті є велика діаспора поляків. Білоруську також можна почути, бо в Бресті є прошарок тих, хто усвідомлює себе білорусами і всюди свідомо вживають білоруську. Їх, правда, небагато, але вони є. Брест з вигляду – сучасне європейське місто.

Історія Бреста трагічна і драматична. Від старого Бреста нічого не зосталося, старий Брест був там, де теперечка Берестейська фортеця. Коли царська влада в 1863 році почала її будувати, всіх людей звідти виселили, а під час Другої світової війни все було зруйновано дощенту, від старого міста не зосталося жодного будинку. Проте цікавість до історії в берестейців є. Знаю, що існує проект відновлення старого міста, і я цю ідею підтримую – щось краще, ніж нічого. Хоч ці будинки не будуть автентичні, але свідчитимуть про інтерес до минулого. З місяць тому я мала зустріч зі студентами I курсу Берестейського педагогічного університету – з істориками і філологами білоруської філології

(ще донедавна була україністика, але її скасовано). Я була позитивно вражена, як ця молодь, котра на перший погляд більш цинічна і практична, як вони вдумливо і з розумом підходять до історії свого міста. Як вони сприймали мою українську мову, як вони сприймали мою білоруську мову. Видно, що їм це не байдуже.

— Ваш роман “Рыбін горад” в оригіналі тримовний: місцеві з берестейського Полісся говорять українською говіркою, влада російською, ви пишете українською. Як роман сприйняли в Білорусі? Чи великий був наклад і чи перевидавали його в Білорусі?

— Білоруською мовою було два видання. Перше “тарашкевицею” [аналог української “скрипниківки”. – Ред.], що краще передає особливості мови. Друге видання “наркомівкою”, шкільним правописом. Обидва видання розійшлися, тобто можна сказати, що успіх був. Думаю вже перевидати втретє. Іншими мовами видавався в Польщі, в Україні і в Англії. Себто розголос присутній.

Якщо говорити по змісту, то і українські, й білоруські рецензенти більше звертають увагу на політичні моменти, перегукування з політичною ситуацією. Поляки акцентували на філософських моментах, пошуках людиною свого коріння. Нас більше хвилює проблема бандитської влади, фальсифікацій на виборах, неповаги влади до людей.

— Ви – білоруська письменниця, досить критична до панівного режиму, ваш брат Андрій Динько очолює одну з найкращих газет “Наша ніва”. Водночас ви вважаєте, що можна бути етнічним українцем і політичним білорусом водночас: таку поставу часто не сприймають свідомі білоруси, їм хочеться, аби здравомислячі люди були в усьому білорусами.

— Я людина досить вперта, і це вочевидь таки українська риса. Якщо я вважаю, що маю рацію, то я про це наголошуватиму постійно. Я би поділила це питання на дві частини. По-перше, як ставиться влада. Владі насамперед загалом тут не треба: а) білоруси; б) ні українці, ні поляки, ні навіть росіяни. Їй потрібні люди без хребта, люди без національності, які б задовольнялися чаркою і шкваркою, а не перешкождали тій владі робити своє, а саме, збагачуватися. Тому влада активно протидіє будь-яким проявам формування національних рис на території Білорусі. Із владою все зрозуміло.

Натомість якщо говорити про громаду, свідомих білорусів, – багато хто розуміє цю проблему. Що коли не піклуватися про українськість на Берестейщині, то там буде російськомовний анклав, розсадник анаціональності. Але є й такі, які вважають, що визнавати український характер Берестейщини рівнозначно зашкодити білоруській ідеї. Доходило до смішного, кажуть мені: “Я була на Малоритчині [південно-західний регіон Брестської області, поміж Волинською областю України та Північним Підляшшям у Польщі. – Ред.], там ніхто по-українськи не говорить!” Навіть якісь погрози в мою адресу висловлювали. А я ж не одна така – окрім мене є українське товариство у Бресті, в Барановичах, є в Пінську спільнота. Вони доводять своє і що з нами, з цією проблемою треба рахуватися, а в стратегічному плані – на неї спиратися.

— Вам належить фраза: “Аби зробити Берестейщину білоруською, варто визнати її український характер”. Що ви під цим розумієте?

— Я чую від білорусів, що, мовляв, я хочу приєднати Берестейщину до України. Але я ж не вар’ятка й мені про жодні переноси кордонів не йдеться. Але ми, як і кожна національна меншина, маємо право на національну автономію. Якщо нам у цьому праві відмовляють, нічого доброго з того не вийде: Берестейщина буде советська.

— Чи вірите ви в те, що фільм, який невдовзі зніматиметься за “Рибгородом”, передасть ту атмосферу часу місця і простору, яку відчували ви при написанні цього твору?

— Я сама дописую сценарій і в ньому зберігаю багатомовність тексту. Фільм для мене досить вагомий подія, його готується знімати міжнародна група кінематографістів, у котрій присутня білоруська і польська складові (продюсер польський, режисер білоруський). Особисто я би хотіла, аби теж певним чином долучилася українська сторона. Ставлю собі це за завдання – таку сторону знайти.

— Після того, як ваш роман перевидали в Україні, ви приїжджали до Львова на його презентацію. Що змінилося у вашому ставленні до України, її сприйнятті, і чи отримали ви хоч якесь почуття сатисфакції, визнання від України?

— Коли я приїжджаю в Україну, відчуваю таке почуття полегшення, гордості за Україну, що мені вже й не треба, аби про мене там говорили і мене визнавали. Для мене Україна, напевно, як мати: хоч би що було з Берестейщиною, а може бути по-різному, але ніде не подінеться Україна. Вона відбулася як незалежна держава, нікуди не подінеться українська мова. З Україною у мене, як у героїв казок, котрі припадають до джерела, аби набратися сил, щоб боротися далі. Так і зі мною під час цих приїздів. Набираюся сил, щоб жити й воювати.

Події, що відбуваються нині в Україні, для білорусів мають вельми велике значення. Так само для українців Берестейщини: у мене є друзі-берестейці, які їздили на Майдан. Кажуть, що дивляться постійно українські канали, й те, як люди борються за своє, як народ може змусити себе поважати. Повірте мені, для нас, берестейців, це важливо – і хоч би чим це закінчилося, я впевнена, що люди таки настоять на своєму. У вас є головне: ви-те нація, а я при вас.

— Мені колись білоруська знайома сказала: *вам, українці, добре, бо вас багато. Чи в тому проблема білорусів, що їх менше?*

— Якби я знала відповідь на це запитання... Щось у цьому, звісно, є: з тих дев'яти мільйонів білорусів може третя частина справжні білоруси, а решта – заїжджі, або теж такі, як ми, берестейці, а нас близько мільйона. Не хочу множити стереотипи, що, мовляв, білоруси помірковані, що вони боязливі – це не так. Я знаю багато людей, розумних, хоробрих і впертих – у доброму сенсі цих слів. Треба напевно, щоб минув певний час. Українці як нація сформувалися швидше, білоруси зараз цей шлях ще проходять. Важливо нам, білорусам, не опускати рук і робити те, що кожен уміє й може.

— *Чим відрізняється літературний процес в Україні та в Білорусі? У мене нерідко складалося враження, що білоруська культура, через те, що її заганяють у підпілля, креативніша та загартованіша...*

— Львівський книжковий форум справив на мене величезне враження. Власне, кількістю українських інтелектуалів, тим корпусом людей, які пишуть на таку різну тематику, виходить стільки книжок. У Білорусі, з одного боку, культура дуже цікава, є талановиті люди, талановиті твори. З другого, не покидає думка про те, і нехай мене правильно зрозуміють мої білоруські колеги, ми тут набагато менш інтенсивніше працюємо, ніж українські літератори й музики. У 2013 році вийшло тільки два білоруські романи. Я собі також постійно кажу: більше працювати!

Мені імponує українська сучасна література, я би дуже хотіла, щоб поміж українськими та білоруськими літераторами була глибша взаємодія. Мені самій хочеться перекладати. Приміром, моя улюблена українська письменниця Марія Матіос у Білорусі майже не відома, а я переконана, що її творчість тут би мала свій відгук. Планую найближчим часом перекласти її останній роман “Черевички Божої Матері”, гадаю, білорусам варто з ним ознайомитися. Поки що процес взаємного перекладання не інтенсивний. Чула, що до 200-річчя Тараса Шевченка деякі твори перекладуть і видадуть.

— *Нотка стереотипу: чи можливо в Білорусі видати книжку Марії Матіос? Чи є для цього кошти, видавництво, мережа розповсюдження?*

— Звісно, можна, якщо цим займатися. Є приватні видавництва, розвинені чи дрібніші, прошу дуже. Що такого в книжках Матіос, щоб вона була тут заборонена? Інша річ, що справді гайки закручують. Ось нещодавно у видавництва “Логвінаў”, що видало чимало білоруськомовної літератури, просто відібрали ліцензію. Проте час не зупинити, і люди займаються своєю справою. Не можна скласти руки і сказати: ось такі обставини, і я нічого вже робити не буду. Головне – знаходити можливість.

<http://litakcent.com/2013/12/23/natalka-babina-podiji-scho-vidbuvajutsja-nyni-v-ukrajini-dlja-bilorusiv-majut-velmy-velyke-znachennja/>